

МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНИ ИНОВАЦИИ И ПРАКТИКИ В ПОДГОТОВКАТА НА БЪДЕЩИ НАЧАЛНИ УЧИТЕЛИ

доц. д-р Дияна Димитрова

Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“

MULTIDISCIPLINARY INNOVATIONS AND PRACTICES IN THE TRAINING OF FUTURE PRIMARY TEACHERS

Dr. Diyana Dimitrova, Assoc. Prof.

University of Veliko Tarnovo „St. Cyril and Methodius“

Abstract: *The modern realities in education require teachers to be well prepared in order to be adequate to the new trends by carrying out an innovative process of learning and education fully tailored to the needs of the students of the "new" generation. The need for in-depth theoretical and practical training of future pedagogues in higher education is realized. That is why, recently, various opportunities are being sought more and more often, through which interdisciplinary training can be carried out in the preparation of students from pedagogical specialties. Particularly useful are the opportunities for direct observation of the educational process in a school environment, thanks to the established good partnership relations between the university and the school base institutions. In the present work, an attempt is made to outline innovative opportunities for interaction between the disciplines „primary school pedagogy“, „current pedagogical practice, „intern pedagogical practice“ in primary school for the successful preparation of future primary teachers. Good practices for teaching students of pedagogical specialties implemented in schools with different educational environments are presented.*

Key words: *interdisciplinary learning, future primary teachers, practice and experience.*

Въведение

Очертаващите се съвременни тенденции в образованието насочват вниманието на изследователите към търсене на иновативни модели на обучение за подобряване качеството на професионално-педагогическата подготовка на бъдещите начални учители във висшето училище. Това е особено наложително днес поради засилващите се напоследък промени в училищното образование. Те са свързани с модернизиранието на образователната среда, дигитализирането на учебното съдържание, приложението на различни информационни и комуникационни технологии в уроците като средство за обучение, включването на STEM подхода в преподаването и др. С други думи, цели се постигане на модернизирани, добре организиран образователно-възпитателен процес в училище, който предполага наличие на мотивирани, компетентни и отлично подготвени учители.

Ето защо един от важните моменти в подготовката на бъдещи начални учители е търсенето на различни възможности за разчупване на традиционния модел на преподаване, който най-често е свързан с пасивно възприемане на лекционните курсове и усвояване на абстрактната теория към такава организация на дейността, чрез която да се постигне по-голяма активност на обучаваните и включване в разнообразни дейности.

Необходим е избор на алтернативни варианти на обучение за по-добро осмисляне на теоретичните знания и проектирането им в практиката. Една такава възможност е интердисциплинарното обучение, основаващо се на мултидисциплинарните методи и подходи на работа, както и междуинституционалното сътрудничество с различни базови училищни институции.

Целта на настоящата разработка е - да се опишат варианти за осъществяване на интердисциплинарно обучение и междуинституционално сътрудничество с базови училищни институции за по-успешна професионално-педагогическа подготовка на бъдещите начални учители.

Задачи:

1. да се разкрие съдържанието и структурните характеристики на интердисциплинарното обучение за постигане на качествено образование и развитие на професионалните компетентности у студентите бъдещи начални учители.

2. да се представят възможности за междуинституционално сътрудничество с базови училищни институции за реализиране на съвместни дейности с практическа насоченост.

2. да се очертаят продуктивни решения за осъществяване на интердисциплинарно обучение по ключови дисциплини от подготовката на студентите-бъдещи начални учители.

Интердисциплинарно обучение – съдържание и структурни характеристики.

Съвременните образователни реалности определят необходимостта от добре подготвени и компетентни учители. Яна Мерджанова разглежда професионалната компетентност на учителя като съвкупност от класически компетентности и специфични нови. Към класическите компетентности авторката отнася: информационната, организационната, методическа – формираща – възпитаваща, диагностично – оценъчна, а към специфичните нови: консултантска, експертна, медиаторска-посредническа, партньорска (Мерджанова, 2023:16).

В този смисъл, според изследователи в областта на педагогиката именно интердисциплинарното обучение може да осигури качествено обучение, чрез което да се постигне високо ниво на професионална компетентност на бъдещите учители. Румяна Неминска определя интердисциплинарното обучение като „съвременен научен подход, който разкрива възможността за изследване на даден проблем от гледна точка на множество научни перспективи, така че не само да се насочва и развива интересът, но и да се стимулира активността, да се представя ценностната ориентация на проблема, резултата и приложението“ (Неминска, 2015: 116). Тоест, това е такъв вид обучение, което предполага всеотдайно ангажиране на обучаваните в дейността за постигане на определена образователна цел чрез: проучване, анализиране и синтезиране на необходимата информация. Позовавайки се на Румен Николов Неминска посочва, че „интердисциплинарно усвоеното познание може да бъде категоризирано в отделни видове знание:

- *Ориентационно знание* – помага на студентите да намерят сами пътя през различните теми: *Знам какво*.
- *Дейностно знание* – помага на студентите да възприемат свързани с темата методи, техники или стратегии: *Знам как*.
- *Обясняващо знание* – представя на студентите аргументи, които обясняват защо нещо е такова каквото е: *Знам защо*.

- *Реферетно знание* – учи студентите къде да намерят допълнителна информация по конкретна тема: *Знам къде*. (Неминска, 2015:16 по Николов, 2009)

Приложението на такъв вид обучение предполага впитане на научна информация от различни научни области за разрешаване на даден проблем. Необходимо е извличане на знания придобити в хода на обучението по различни дисциплини и имплементирането им областта на изследвания проблем. Следователно интердисциплинарното обучение предполага наличие на процесуални действия чрез приложение на специфични методи, валидни за целите на обучение по различни научни дисциплини, но имащи значение за постигане на изследователски резултати по даден научен проблем.

По отношение на структурните характеристики на интердисциплинарното обучение Неминска посочва, че то се състои от няколко самостоятелни конструкти, които го изграждат, и които взаимно се допълват. Това са: проектнобазираното обучение, проблемноориентираното обучение и казус обучението. (Неминска, 2018: 756). Според авторката „целта на проектнобазираното обучение при студентите е да развива педагогическите им компетентности за управление на учебния процес в класната стая, т.е. да се научат как да водят учениците към резултата – да не го конструират и да не ориентират към него; само да управляват и направляват дейностите, които водят към него“ (Неминска, 2018: 758) С други думи, това е умение, което е особено важно за съвременните начални учители, тъй като се очаква те да формират подобни умения у малките ученици, а именно: умения за работа в екип, умения за критично мислене, умения да разрешават проблемни ситуации, да споделят постигнати резултати и др.

За разлика от проектнобазираното обучение, проблемноориентираното обучение е свързано с изследване на педагогически проблем. Тоест, това е такъв тип обучение, при което преподавателят осигурява тематичен контекст по даден педагогически проблем, като се очаква студентите да намерят приложението на теоретичните знания в проблемна симулативна ситуация. Това обучение цели да развие у студентите научно-изследователски умения за осмисляне на теоретичното знание и неговото значение за решаване на проблемни ситуации. Проблемноориентираното обучение при студентите включва три основни цели:

- „развиване на умения за търсене на информация;
- създаване на нови знания;
- развиване на умения за прилагане на нови знания;
- взимане на решения;
- решаване на проблеми с прилагане на новите знания. (Неминска, 2018:759)

Изключително полезно е прилагането на проблемноориентираното обучение в академичните среди, тъй като води до задълбочено осъзнаване от студентите на изучаваните теоретични знания. Чрез него се предоставят възможности на обучаваните да приложат наученото в практически контекст, чрез създадени от преподавателя симулативни ситуации. По този начин бъдещите педагози по-добре осмислят новото знание, по-лесно откриват неговото предназначение, по-задълбочено осъзнават практическата му стойност и въз основа на това продуцират различни стратегически решения по изследвания проблем.

Последният конструкт на интердисциплинарното обучение, според Неминска, е основан на базата на решаване на казуси. Както посочва изследователката, казусите са изключително подходящи за обучение на студентите в академичната среда, тъй като засилват активността на обучаваните, повишават мотивацията си. В своите из-

следвания авторката посочва какви могат да бъдат предназначенията на казусите в хода на обучението на студентите, а именно: „за практическо приложение на теоретични концепции, за насърчаване на активното учене, за осигуряване на възможност за развитие на комуникацията, за осъществяване на групова работа и решаване на проблеми“ (Неминска, 2018: 761).

С други думи, обучение на базата на казуси допринася за развитие на множество умения: комуникативни, презентационни, умения за работа в екип и др. Чрез решаването на казуси се предоставя възможност на студентите да обсъждат проблемни въпроси, които към момента на самото обучение са актуални за образователния процес в училище, широко дискутирани в обществото и значими за бъдещето развитие на образователната система. По този начин се осигурява възможност за по-задълбочено анализиране и критично мислене от страна на студентите по ключови теми отнасящи се до значими области на образованието.

В своите изследвания Румяна Неминска последователно описва процесуалната страна на интердисциплинарното обучение, като обръща специално внимание на изследователския подход, който е ключов за реализирането това обучение. Изследователският подход спомага за развитието на творческите способности на обучаваните и предоставя възможности за развитие на изследователските умения на студентите, които са изключително важни за дейността им като бъдещи начални учители. В този ход на мисли, авторката дава пример за конструиране на интердисциплинарно обучение и приложението му текущата учебна програма. Примерът е основан на предварително очертани „тематични единици“ съобразно добре и предварително обмислена централна тема (Неминска, 2018: 256).

Последователността, която авторката описва, е следната: избор на конкретна тема, определяне нивото на трудност и целта на темата, осигуряване на учебни материали, подбор на дейностите, формулиране на дискуссионни въпроси, избор на подходяща литература, оценяване на постигнатите резултати (Неминска, пак там). Следователно, изисква се много добра предварителна подготовка от страна на преподавателя. Обмисляне на план, избор на глобална тема и подбор на методи и средства за изпълнение на обучението.

Междунституционално сътрудничество с базови училищни институции за реализиране на съвместни дейности с практическата насоченост.

Обучението на бъдещите начални учители във висшето училище е свързано с изграждане на ефективно междунституционално партньорство между университета и училищните институции.

Особено важни са договорените партньорски взаимоотношения. Те са осигурени на базата на ясни критерии, доверие и сътрудничество. Опитът показва, че доброто партньорство между институциите е особено важно най-малко поради две причини.

Първо, защото практическото обучение, което се осъществява по учебен план в последната година от подготовката на студентите, е задължително и трябва да се проведе в реална училищна среда. Обикновено то се реализира според утвърдени изисквания в Наредба №15¹ на МОН и според утвърдените изисквания на съответно-

¹ НАРЕДБА № 15 от 22 юли 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти В сила от 02.08.2019 г. Издадена от министъра на образованието и науката Обн. ДВ. бр.61 от 2 август 2019г., изм. и доп. ДВ. бр.101 от 27 ноември 2020 г., изм. и доп. ДВ. бр.80 от 24 септември 2021г., изм. и доп. ДВ. бр.52 от 5 юли 2022 г., изм. ДВ. бр.23 от 19 март 2024 г.

то учебно висше училище за провеждане на педагогическата практика на студентите в училище.

Второ, защото това е още една възможност за осъществяване на интердисциплинарно обучение, изградено чрез взаимодействието между: *преподавател – студент – базов учител (учител - наставник)*.

Разгледаните в съдържателен план по-горе модули на интердисциплинарното обучение, могат да придобият много по-голяма ефективност, ако се реализират чрез партньорските взаимодействия с учителите-наставници. Учителите биха могли да се включат в процеса на обучение, както по време на лекциите, така и в упражненията. Нещо повече, те биха могли да предоставят идеи за реализиране на проектнобазирано обучение, проблемнобазирано обучение, както и разнообразие от казуси, взети директно от тяхната практическа действителност, като ги предоставят на студентите за анализ и оценка.

Съобразно описаният по-горе пример за реализиране на интердисциплинарно обучение, може да се предвиди и планира такъв вид обучение от преподавателя, което да се осъществи съвместно с учител-наставник или няколко учители-наставници. Необходимо е съвместно с учителите да се подбере темата, да се определят целите, да се осигурят учебните материали и се предвидят дейностите. Нещо повече, проведването на част от дейностите могат така да се планират, че да се реализират последователно в двете институции – както в университета, така и в началното училище. Опитът сочи, че и двата варианта са еднакво приемливи и много добре приети от обучаваните. Пример за подобно междуинституционално сътрудничество за реализиране на интердисциплинарно обучение чрез партньорско взаимодействие с учители-наставници, е представянето на STEM обучение. Веднъж, то се провежда в реална STEM среда с участие на студентите и ръководено от учители-наставници. Втори път – то се реализира в университетска среда по предварително зададена тема и поставена цел.

Продуктивни решения за осъществяване на интердисциплинарно обучение по ключови дисциплини от подготовката на студентите-бъдещи начални учители.

В учебния план на студентите, които се подготвят за начални учители са включени задължителните дисциплини: „начална училищна педагогика, „текуща педагогическа практика“, „стажантска педагогическа практика“. По учебен план дисциплината „начална училищна педагогика“ се изучава през първата година от обучението, докато другите две дисциплини са приоритетни за последната година от обучението на бъдещите начални учители.

Как може да се реализира интердисциплинарно обучение, изградено по тематична единица, чрез прилагане на изследователския подход и междуинституционално взаимодействие?

Например: водещият лектор подбира глобалната тема от основополагащата дисциплина, каквато е началната училищна педагогика. Поставя на вниманието на обучаваните тематичната идея, планира съвместните дейности на студентите и учителите-наставници, като изисква от учителите да подберат реални педагогически ситуации. Пример за глобална тема е: „Обучението на учениците от начален училищен етап в групите за целодневна организация на обучението“. Това е тема, която е част от учебното съдържание по изучаваната дисциплината. В същото време тя не е тема, която е предвидена за целите на практическото обучение на студентите в групи за це-

лоднено обучение. Парадоксално, но факт. Това обаче може да се компенсира чрез междуинституционалното сътрудничество с базовите учители-наставници. Например, по време на упражненията учителите представят конкретни казуси от реални педагогически ситуации в групите за целодневно обучение. Казусите се разглеждат в студентските екипи. Обсъждат се и се анализират. Предлагат се конкретни решения и се оценяват възможностите за разрешаване на казуса. Опитът показва, че при такава организация на дейността по време на упражненията значително се повишава студентската активност, мотивация и ангажираност. Търси се ефектът на компенсацията, като се изграждат умения за планиране на дейностите в часовете за отдих, за самоподготовка и за занимания по интереси, които са част от организация в групите за целодневно обучение. Това е особено важно за практическото обучение на студентите в дисциплините „текуща педагогическа практика“ и стажантска практика“.

Друга глобална тема за целите на интердисциплинарното обучение е – интеркултурното образование. Най-голямата ефективност в този аспект е поощряването на студентите да развият своята социокултурна компетентност. Да придобиват умения за общуване с културно различни ученици и да управляват образователния процес в мултикултурната класна стая. Тук по тази тема отношение може да вземат учители-наставници, които работят в базови училища с определена мултикултурна образователна среда. Освен прякото им участие в часовете за упражнения, друг много подходящ вариант е съвместно развитие на тематична единица с преподавателя на дисциплината. Това може да стане чрез осигуряване на учебни материали под формата на множество казуси, проекти, изследвания и др. Постиженията на обучаваните се оценяват на базата на предложените решения и аргументите за избора на решения. Това е много добра осигуреност и връзка между теоретични знания и практически възможности за приложение на знанията. По този начин се гарантира взаимодействие между дисциплините и изграждане на професионалната компетентност.

В този ход на мисли може да се обобщи, че добра професионално-педагогическа подготовка на бъдещите начални учители може да се постигне чрез използването на интердисциплинарното обучение и междуинституционалното сътрудничество с учители-наставници от базовите институции, чрез осигуряване на различни форми на взаимодействие.

Заключение

За подготовката на бъдещите начални учители трябва да се имат предвид съвременните обстоятелства и развитието на обществото. Ето защо необходимо е да се търсят възможности за разнообразяване на образователния процес във висшето училище, за да се постигне висока професионална компетентност на бъдещите начални учители. Това е особено важно, защото именно в началния училищен етап започват да се формират различни умения и навици, които в следващите етапи от обучението си учениците ще развият. Както посочва Златина Димитрова: „в началния образователен етап е нужно отваряне към нови, неизследвани досега педагогически пространства в търсене на образователни подходи за създаване на нови образци за личностна култура на учениците“ (Димитрова, 2020: 15). Но за да се постигне всичко това, е необходимо наличието на отлично подготвени педагогически кадри. Те трябва да са готови да експериментират, да планират, да организират и да прилагат новостите в образованието.

Литература:

- Димитрова, Зл. (2020) Медийната грамотност в началното училище, GAIANA, book & art studio
- Мерджанова-Рашева, Я.(2023) Компетентностно иновирание в образованието, УИ „Св. Кл. Охридски“, 16-17
- Неминска, Р. (2023) Интердисциплинарно обучение за модернизация на образованието. Сп. „Педагогика“, Vol.95, Number 3 <https://doi.org/10.53656/ped2023-3s.02> 18 – 26
- Неминска, Р. (2018) изследователски подход към технологията на интердисциплинарното обучение. Сп. „Педагогика“, Vol.90, Number 6, 753 – 764
- Неминска, Р. (2015) Методи на интердисциплинарното обучение. Българско списание за образование, бр. 2, 2015. https://www.elbook.eu/images/9_Rumiana_Neminska.pdf 115-125